

China, un model atipic de putere

Prep. univ. Maria Irina Dimitriu
REI-ASE București

Why is China (People's Republic of China-PRC) so important for the global assessment of emergent powers? Firstly, the PRC holds a strategic position in the most populated region of the world, South-East Asia being considered as the most defining area for the struggle between dominating world powers. Secondly, the particular history of PRC has led the Western pundits to a rethinking of the concept of world power because the historical background of China proved to be a much more important source of economic and military regeneration than all the other factors (economic, geographic, and social) considered by the ordinary economic theories of development. Thirdly, PRC has adapted its economic and military powers to the local context, while many other states try to make others adapt to their own pattern of development. Therefore, we can say China has found its own power accumulating pattern without entering into a serious strategic rivalry with other countries in the beginning of the twenty-first century. In this article I will mention the determining factors of the Chinese military and economic powers, as well as the security strategy of the most populated state of the world.

Key words: *emergent powers, military power, economic power, globalization, international relations*

Originile dezvoltării economice a Chinei

Începutul dezvoltării puterii economice a Chinei se leagă de Fluviul Galben (Huang-He) și de fertilitatea solurilor din regiunile de nord ale Chinei. Aceste regiuni, datorită solurilor ce permiteau o productivitate mare a culturilor agricole, au făcut posibilă dezvoltarea unor orașe importante și creșterea numărului de locuitori la 60 de milioane în anul 200 d.Hr. În plus, la sud de Fluviul Galben în bazinul fluviului Yangze (în prezent Chiangjiang) se putea practica agricultura tot timpul anului și obține cereale de o calitate superioară, ceea ce permitea obținerea unei producții agricole anuale însemnate cantitativ.

Cu toate acestea, condiționările geografice, geopolitice și de politică in-

ternă au făcut ca în Imperiul Chinez, indiferent de dinastiile care l-au condus, să se manifeste o „dualitate” a măsurilor adoptate de la o etapă la alta de dezvoltare. În consecință, măsurile contradictorii adoptate de diverși împărați au condus la „schimbarea sensului istoriei” pentru acest stat care ar fi putut să devină cel mai important din regiune din punct de vedere economic încă din primul mileniu d.Hr.

Prima contradicție a modelului de dezvoltare chinez se remarcă la nivelul *organizării sociale*. Datorită dezvoltării agriculturii, țăranii chinezi ar fi putut să își crească producția agricolă concomitent cu fabricarea unor produse derivate care ar fi fost comercializate și în exteriorul Imperiului Chinez.

Invaziile mongole și organizațiile militare înființate în timpul dinastiilor

Tang și Song au avut același rol – de prădare, diferența constând în modul de operare (din exterior, respectiv din interior). Dacă invaziile mongolilor au condus la jafuri și pierderi mari de vieți omenești în nordul Chinei, organizațiile militare, care erau susținute și de organizații politice ce impuneau prelevările fiscale au avut rolul de a forța țărani să renunțe la o parte din averea acumulată.ⁱ Aceste intervenții brutale au condus la mai multe războaie (războala Turbanelor Galbene în 84 d.Hr, războala Turbanelor Roșii între 1850 și 1864 sau războala Boxerilor în anul 1900, pentru a enumera numai câteva dintre zecile de războaie începând din mileniul I d.Hr) care demonstrează un fapt important: dependența de agricultură pe o perioadă îndelungată a economiei chineze. Chiar dacă efectele pe termen scurt ale dezvoltării agriculturii erau însemnate, invaziile, molimele, organizațiile militare interne cu rol de jefuire a populației, lipsa orientării către exterior a economiei și lipsa oricărei capacități de decizie a locuitorilor Chinei a permis pe termen lung perpetuarea unei economii tradiționale axate pe sectorul primar.

A doua contradicție se manifestă la nivelul *controlului statului și a politicii acestuia față de exterior*. În acest sens, se poate afirma că împărații chinezi și, ulterior, președinții Chinei au oscilat între două extreme: *liberalizarea economiei* (de exemplu în timpul dinastiilor Song și Qin) și *centralizarea economiei* concomitent cu întreruperea parțială sau totală a legăturilor cu exteriorul (dinastiile Ming, Qing). Au mai existat și împărați care au adoptat o poziție moderată față de această problemă (de exemplu, cei proveniți din dinastia Tang) sau au realizat inițial o liberalizare a economiei și, ulterior, o centralizare și o limitare a relațiilor comerciale cu țările vecine (împărații din dinas-

tia Han). Centralizarea statală chineză a fost una dintre cele mai asupritoare la nivel mondial. Statul monopoliza emisiunea monetară, reglementa piața de produse agricole și alimentare și controla vânzările și cumpărările de pe această piață, deținea proprietatea asupra domeniilor silvice și asupra resurselor naturale, de aur, de cupru și de argint și limita dezvoltarea întreprinderilor private.ⁱⁱ

În același timp, liberalizarea economiei a permis pentru perioade scurte de timp o accentuare a comerțului cu țările vecine, ceea ce a produs efecte și asupra economiei interne. De exemplu, încă din secolul IX, chinezii foloseau moneda hârtie, iar în secolul XI creditarea era o tehnică des utilizată în tranzacțiile interne și în cele externe.ⁱⁱⁱ Astfel, liberalizarea economiei ar fi permis Chinei dezvoltarea sectoarelor secundare și terțiare și atenuarea relației dintre dezvoltarea economiei și populația angajată în agricultură, ceea ce însă nu s-a produs datorită unei autoizolări îndelungate.

Se poate afirma că de aceeași dualitate se leagă și urmările unor conflicte la care China a participat. Împărații chinezi și ulterior președinții acestui stat nu au înțeles o parte din lecțiile istoriei, înfrângerile suportate de China reflectându-se și în măsurile de politică economică internă și externă. Războaiele Opiumului purtate cu Anglia (1839–1842, respectiv 1856–1858), războiul sino-japonez (1894–1895) și neînțelegerile cu Rusia au fost percepute drept o „rușine națională” de către împărații și conducătorii chinezi (dintre care se detașează Mao Zedong). Aceștia au ales, ulterior, o politică de neimplicare pe plan regional și național și au preferat modalitățile autarhice de dezvoltare a economiei. Prin urmare, China a încercat să găsească o cale proprie de

modernizare a economiei. Din păcate măsurile adoptate, în majoritate neconforme cu spiritul timpului respectiv, au creat premisele unei modernizări cu accente marxist-leniniste în care competitivitatea externă a sectoarelor economice sau a produselor era ignorată.

A **treia contradicție** se manifestă la nivelul *asimilării tehnologiilor noi*. Chinezii sunt un popor inventiv și deosebit de inteligent. Această afirmație este susținută de invenții precum praful de pușcă, tiparul, busola, primele instrumente astronomice, precum și de deosebita dezvoltare a învățământului încă din secolul X d.Hr. (populația chineză deținea cele mai vaste cunoștințe de aritmetică și cea mai mare pondere de alfabetizare de la nivel mondial). În plus, se poate prezenta drept argument și dezvoltarea infrastructurii chineze. Încă de la începutul mileniului II, China avea cea mai dezvoltată infrastructură rutieră (în regiunile din Sud și Sud-est) și fluvială existentă în acea perioadă. Însă, auto-izolarea a avut efecte profund dezastruoase asupra dezvoltării industriei. Se poate într-adevăr afirma că acest stat nu a cunoscut Revoluția Industrială și nu a oferit lumii oameni cu un spirit inventiv dezvoltat, datorită îngrădirii posibilităților de afirmare a oricăror intenții de reformare a unor sectoare economice.

Acest aspect este cu atât mai pregnant cu cât la sfârșitul secolului XX, China rămăsese mult în urmă față de vecinii săi și față de marile puteri. Consecința directă s-a putut observa în plan geopolitic: China nu avea mijloacele economice pentru a-și susține pretențiile teritoriale sau hegemonice și chiar dacă ar fi încercat să forțeze unele conflicte în lipsa unei dezvoltări militare și economice ar fi intrat în contradicție cu „protectorii” ei.

Astfel, în anul 1990, China deținea la un teritoriu de peste 9.500.000 km² doar 50.000 km de cale ferată și 64.000 km de șosele și un consum de energie electrică ce nu depășea 1 kW de persoană pe lună.^{iv} Chiar și cu programul celor patru modernizări al lui Deng Xiaoping (modernizările armatei, agriculturii, tehnologiei și științei), cu deschiderea spre exterior (1978) și cu creșterile economice de peste 10% (deși în medie creșterea economică se situează în intervalul 7-8%) pe an, China nu a recuperat nici până acum decalajele regionale sau globale. Totuși, un avantaj al politicilor economice interne a fost reprezentat de continua modificare a obiectivelor de atins pe termen mediu. Astfel, după ce în anii '80, s-a urmărit creșterea ponderii investițiilor străine și rentabilizarea agriculturii, la începutul anilor '90 priorități au devenit combaterea inflației și menținerea creșterii economice. La începutul noului secol, politicile economice au vizat în principal reducerea ineficienței sectorului de stat și creșterea ponderii serviciilor.^v

În ceea ce privește protectorii Chinei, se poate afirma că intențiile Statelor Unite de a menține pacea și stabilitatea în regiune au corespuns perfect celor de dezvoltare economică a Chinei, aceasta putând să se concentreze pe încercarea de dobândire a hegemoniei regionale.

Situația economică a Chinei la începutul mileniului III

Deschiderea economiei și politica de atragere a investițiilor străine au creat mai multe efecte benefice pentru China decât pentru orice alt stat în perioada postbelică. China a reușit, prin măsuri inteligente, să atragă **investiții** de peste 500 miliarde USD începând cu anul 1970, din

care peste 70 miliarde USD din partea Statelor Unite (în plus, se poate afirma că, dacă în anul 1980, China absorbea doar 24% din volumul de ISD regionale, în anul 1999, ea primea 85% din volumul regional al investițiilor străine directe).^{vi} Printre „măsurile inteligente” se numără interzicerea deținerii de active a unor companii ce operează în sectoare considerate strategice, necesitatea formării de societăți mixte cu parteneri locali (firma locală poate fi aleasă de compania străină sau poate fi aleasă de Guvernul chinez) și nerestricționarea investițiilor în sectoarele cu o productivitate mai mică.^{vii}

Măsurile luate s-au reflectat în **volumul exporturilor** obținute de pe urma investițiilor și transferurilor de tehnologie efectuate din exterior, între 1990 și 2003 valoarea exporturilor fiind de 380 miliarde USD.^{viii} De asemenea, în urma creșterii competitivității unor sectoare, China a reușit să producă și/sau să exporte produse cu valoare adăugată mare. Două exemple sunt importante în acest sens (cifrele se referă la nivelul anului 2003). Primul este cel al companiei chinezești Legend care deține o cotă de piață internă de 26%, fiind lider de piață la vânzarea de calculatoare (pe de altă parte, China deține 30% din exporturile regionale de electronice). Obiectivele urmărite de această firmă sunt încă și mai ambițioase, Legend dorind să dețină o cotă de piață de 50% până în 2010.^{ix} Al doilea exemplu este cel al companiei Haier, producătoare de aparate electrice (frigidere, cupatoare cu microunde, etc.), care este lider de piață la toate produse fabricate (cu cote de piață între 20% și 70%) și care dorește să impună primul brand mondial „made in China”.^x Trebuie menționat și faptul că cele mai mari 100 de companii chinezești se află în domeniul energiei și petrochimiei. Deci,

China s-a orientat destul de bine cu privire la sectoarele care aduc cea mai mare contribuție la creșterea venitului național.^{xi}

Într-o altă ordine de idei, China a reușit să realizeze o deschidere completă a economiei, acceptând și ideea creșterii importurilor. De exemplu, **importurile** pentru reprocesare au acoperit 51% din nevoile Chinei în 2003, iar importurile de țigări și derivate au fost de 1,7 milioane de barili pe zi în 2001 (cu perspective de creștere până la 9,8 milioane de barili pe zi până în 2030)^{xii}, China ajungând să ocupe locul 2 mondial.^{xiii} China are în prezent deficite comerciale cu partenerii din Asia și excedente comerciale cu țările europene și nord-americane. Pe de altă parte, această liberalizare nu este numai o acțiune voluntară, ci și una impusă de acceptarea în OMC, până în anul 2005 China trebuind să elimine o serie de bariere netarifare la produsele cu valoare adăugată mare și să înlăture discriminările față de investitorii străini.^{xiv}

O altă contribuție la creșterea integrării Chinei în economia mondială o aduce **sectorul privat**. La sfârșitul anului 2001, sectorul privat contribuia cu 62% la fabricarea de produse cu valoare adăugată mare, cu 78% la valoarea producției industriale, cu 52% la investițiile în active fixe, cu 68% la angajările efectuate și cu 55% la totalul importurilor și exporturilor.^{xv} La aportul sectorului privat nu au contribuit numai factorii ce țin strict de productivitatea, organizarea și competitivitatea firmelor, ci și factorii externi acestora. Printre factorii externi se pot enumera, pe de o parte, măsurile luate de guvern (și în special de actualul Premier Wen Jiabao) de a reduce ponderea acțiunilor deținute de Stat la întreprinderile publice și, pe de altă parte, ineficiența companiilor de stat (recunoscute pentru

contractarea de credite neperformante și pentru numărul mare de disponibilizări).^{xvi}

Concluzionând, se poate afirma că deschiderea economiei a adus numeroase beneficii pentru economia chineză atât la nivel *regional* (competiției produselor chinezești nu le mai rezistă momentan decât produsele sud-coreene), cât și la nivel *global*, China fiind cel mai mare producător de televizoare, aparate de aer condiționat și telefoane celulare. În plus, China deține o rezervă de valută de 250 miliarde USD (ocupând locul II, după Statele Unite, în anul 2002).^{xvii} Valul de reforme^{xviii} adoptat de Deng Xiaoping și de urmașii săi au reprezentat bazele susținerii **cererii interne**. Astfel, începând cu 1989 numărul total de linii telefonice instalate a fost de 397 milioane, iar în anul 2003 69 milioane de locuitori aveau acces la Internet (față de numai 8,9 milioane în anul 2000). Numărul de locuințe ce dețineau cel puțin un televizor conectat la o rețea de cablu era de aproximativ 200 milioane, făcând din China numărul unu mondial la această categorie, în timp ce numărul de telefoane celulare atingea aproximativ aceeași valoare.^{xix}

În context regional, China poate fi privită ca o amenințare (din cauza forței de muncă ieftine și a stimulentei, China este locul „ideal” pentru investiții sau pentru relocalizarea afacerilor vecinilor) sau ca o oportunitate (datorită cererii mari de produse din diferite categorii companiile străine pot interveni pe sectoare de nișă unde nu există o concurență serioasă din partea firmelor chineze).^{xx}

Puterea militară, un deziderat pe termen lung

În ceea ce privește puterea militară se poate afirma că, în prezent, China nu

este cu certitudine mare putere militară dar aspiră la acest statut, pe care îl va dobândi în curând mai ales datorită inițiativelor și realizărilor sale (unele dintre acestea având un caracter singular).

Auto-izolarea, poziția geopolitică în centrul Asiei, precum și influența politică, economică și militară, trecută și prezentă, asupra statelor asiatice mai mici reprezintă premisele perfecte pentru politica externă a Chinei. Această politică a avut dintotdeauna la bază ideea că China trebuie să își impună punctul de vedere pe mai multe planuri (la nivel cultural, politic, social și economic), iar pentru acest fapt are nevoie și de putere militară. Însă, spre deosebire de alte state, în cazul Chinei se poate afirma că nu contează numai frica de marile puteri, dorințele de expansiune sau necesitatea cuceririi unor teritorii bogate în resurse minerale și naturale pentru a **motiva** acumularea de putere militară, ci și convingerea fermă că poporul chinez este „ales” pentru a exercita o influență asupra continentului asiatic.

Pornind de la aceste premise se pot trasa și **pretențiile teritoriale** ale Chinei. China imperială a pretins că îi aparțin mare parte din teritoriile externe granițelor de Nord și Nord-Vest (provinciile Xinjiang și Tibet, Nord-Estul Mancuriei, Mongolia, teritoriul actual al Coreelor și Marea Chinei de Sud). Prin urmare, având definită această hartă strategică, China a încercat pe tot parcursul Imperiului să cucerească aceste teritorii. Cu toate acestea, China nu avea decât forța dată de armata sa numeroasă, și nu de puterea militară propriu-zisă.

Însă, numai o parte din teritoriile anexate au fost cucerite cu forța (Xianjing, Tibet), restul fiind asimilate prin „culturalizare” (Mongolia, Mancuria) sau prin utilizarea conceptului de „soft

power” (la acest aspect China a fost dintotdeauna puternică). În prezent China are pretenții asupra unor teritorii insulare sau marine aparținând Malaeziei, Bruneiului, Filipinelor și Japoniei (de la care pretinde insulele Senkaku). Pretențiile sale se întind evident și asupra Insulei Formosa sau Taiwan. De asemenea, China recunoaște doar formal linia McMahon care separă India de Tibet.^{xxi}

În ceea ce privește **realizările militare** ale celor două state, se poate afirma că China realizează momentan o trecere de la aspectele cantitative la cele calitative. Totuși, China deține în continuare o pondere mică a cheltuielilor militare în Produsul Intern Brut. De exemplu, în ultimul deceniu al secolului XX, cheltuielile militare nu au depășit ponderea de 1,56% din PIB-ul Chinei cu toate că țara a înregistrat o creștere economică spectaculoasă. Fără o pondere mare a cheltuielilor militare nu se pot construi capacități militare sau moderniza cele existente.

Cele mai importante realizări (și nerealizări) ale Chinei se găsesc în următoarele domenii, a căror evoluție este importantă pentru aprecierea puterii militare.^{xxii}

☑ *Putere nucleară:* În 1998, Statele Unite au ridicat interdicția asupra cooperării cu China în elaborarea de proiecte în domeniul energiei nucleare. Chiar dacă industria nucleară este relativ slab dezvoltată, China a făcut progrese în ceea ce privește dotarea nucleară a submarinelor. Contribuția Chinei a fost însă substanțială la dezvoltarea rachetelor intercontinentale și a MIRV-urilor (care pot traversa o distanță de 18.000 km și ajunge până pe coasta de est a Statelor Unite sau până la Moscova);

☑ *Biotehnologie:* Guvernul Chinei oferă sprijin substanțial laboratoarelor de cercetare din acest domeniu. China speră

ca în anul 2005 să ajungă marile puteri în acest domeniu. Principalele fonduri sunt alocate detectării și identificării tehnologiilor de distrugere în masă, precum și achiziționării de tehnologie necesară funcționării laboratoarelor. Cele mai mari probleme, care îi sunt imputate și de către țările occidentale, se regăsesc la nivelul obținerii și utilizării patentelor. Recent, Statele Unite au depus plângere împotriva Chinei la OMC pentru încălcarea regimului privind patentele;^{xxiii}

☑ *Industrie chimică:* În acest domeniu China are 28 000 de întreprinderi și reprezintă cel mai mare producător de pesticide. Cu toate că industria chimică este considerată a fi cu 10 ani în urma celei occidentale, marile puteri acuză China că are capacități în care dezvoltă arme de distrugere în masă, pe care le vinde apoi ilegal unor țări „prietene” (precum Pakistanul) care au diferende cu unele țări cu care China nu întreține relații diplomatice tocmai „perfecte”;

☑ *Aviație:* În acest domeniu, China a fost ajutată într-o mare măsură de Statele Unite. De exemplu, în ultimul deceniu al secolului XX firma americană McDonnell Douglas a renovat complet hangarele de producție ale companiei chinezești SAIC, iar angajații companiei americane au oferit peste 55.000 de ore de training-uri angajaților chinezi. Un alt exemplu este cel al companiilor Rolls Royce și Pratt & Whitney, care au investit într-o societate mixtă, înființată împreună cu compania chineză China National South Aero-Engine pentru fabricarea de motoare atât pentru aeronavele civile, cât și pentru cele militare. Totuși, industria aviatică constituie, alături de cea navală, punctele slabe ale Chinei. În aceste două domenii realizările Chinei, fie ele cât de importante la nivel național, pot fi surclasate de cele ale marilor puteri;

☑ *Tehnica spațială*: China a dezvoltat mai multe programe cu Germania și Statele Unite pentru implementarea unor proiecte de fabricare a unor sateliți de comunicații, meteorologici, de recunoaștere și experimentali. Capacitățile de lansare ale Chinei sunt impresionante. China deține tehnologie pentru lansarea simultană a mai multor sateliți pe orbită;

☑ *Industria electronică*: Acest domeniu este considerat o prioritate națională de către Guvernul chinez (numai în perioada 1996–2000 au fost alocate fonduri în valoare de 70 miliarde USD). Rezultatele nu au întârziat să apară, deoarece din importator de computere în anul 1990, China a ajuns să producă și să exporte în plus față de cererea internă 2,9 milioane de calculatoare în anul 1998. Producția de electronice a Chinei a crescut cu 20% pe an începând cu 1981, iar calitativ o parte din componentele electronice sau din aparatura low-end sunt foarte performante și pot să facă față până și concurenței japoneze. Potențialul industriei de electronice a fost observat și de companii străine, precum Motorola, care au investit mai ales în facilitățile de producție ce se află în Sudul și Sud-Estul Chinei. Industria electronică constituie unul dintre cel mai importanți factori cantitativi care pot să potențeze factorii calitativi ai puterii militare. Fără această industrie, nici potențialul uman, nici strategiile militare nu pot fi suficient de competitive pentru a rezista competiției străine;

☑ *Educație*: China pregătește unii dintre cei mai buni specialiști în domeniul industriei de apărare. China a sesizat potențialul acestui sector pentru dezvoltarea puterii militare, dar se află încă în urma Indiei și a Statelor Unite în ceea ce privește numărul de specialiști.

Creșterea cheltuielilor militare nu s-a realizat fără ca China să se implice în

semnarea la nivel internațional a unor **tratate de non-proliferație a armamentelor**. Astfel, mesajul transmis de acest stat este că, indiferent de pretențiile lor teritoriale, dezvoltarea puterii militare este conformă cu o ordine mondială liberală. Principalele tratate semnate și elaborate de China sunt:

➔ În 1992 China aderă la *Tratatul de Non-proliferație Nucleară* (China fabrică bombe atomice din anul 1964 și bombe cu hidrogen din 1967).

➔ De asemenea, China a semnat și *Convenția Asupra Armelor Biologice și Convenția Asupra Armelor Chimice*.

➔ China a fost admisă în *Agenția Internațională a Energiei Atomice* (IAEA) în 1984.

➔ În plus, se poate preciza că China a adoptat *Regulamente* cu privire la limitarea armelor chimice, la limitarea exporturilor de arme, la reglementarea importurilor și exporturilor de tehnologie militară, la reglementarea exporturilor de rachete și tehnologii privind fabricarea rachetelor în anii 1995, 1998, 2001, respectiv 2002.^{xxiv}

În perioada postbelică, China s-a implicat cu trupe și armament în războaiele din Coreea, Vietnam, Cambodgia împotriva Statelor Unite, dar începând cu 1972 a trecut de partea acestora și a participat la mai multe operațiuni de menținere a păcii, printre care și cea din Timorul de Est.

Prin urmare, se poate afirma că statul chinez depune eforturi pentru a-și crește puterea militară, dar *nu a ajuns încă la stadiul de mare putere militară*. Totuși, creșterea puterii militare nu reprezintă un scop în sine, ci este justificată ca fiind un mijloc de auto-apărare și de supraviețuire în condițiile dezvoltării numărului de conflicte asimetrice de la începutul secolului XXI. Fără a se prezenta ca poten-

țială putere hegemonică, China manifestă un *comportament hegemonic* prin dorința de a se implica în cât mai multe activități ce țin de sfera internaționalului, prin dorința de a-și impune propriul mod de dezvoltare și prin acțiuni de extindere a influenței la nivel regional și global.

Strategie de securitate defensivă sau dorință de hegemonie mascată?

China era înainte de Primul Război Mondial un stat mai apropiat de feudalism decât de modernitate. Până la sfârșitul secolului XX cu prețul unor costuri materiale și umane deosebite, China a ajuns să aspire la statutul de mare putere economică și militară fără a fi încă nici una dintre ele. Întrebarea care se ridică este dacă factorii istorici sau cei care țin strict de relațiile internaționale (precum globalizarea, ordinea globală bazată pe mecanisme multilaterale, etc.) au condus la această situație sau există factori proprii care au avut incidență asupra celor două tipuri de putere.

În cazul Chinei, factorii aparțin într-o mai mare măsură evoluției istorice, politice și economice proprii decât mediului internațional. China a dus vreme de secole o politică de rupere a relațiilor cu alte state și de impunere din când în când a voinței sale expansioniste asupra unor vecini – state mai mici și mai slabe. Va fi China în stare să repete o astfel de „experiență” sau condițiile internaționale actuale o obligă la adoptarea unui alt tip de comportament?

Analizarea comportamentului Chinei presupune observarea atentă a două elemente. În primul rând, se cer analizate relațiile cu vecinii săi. Începând cu anul 1990, China a reglementat diferendele teritoriale cu țări precum Kazahstan, Kirghistan, Laos, Rusia și Vietnam. De re-

marcat „îngăduința” Chinei, care a renunțat la mare parte din pretențiile sale teritoriale. De exemplu, diferendul cu Tajikistan s-a încheiat în defavoarea Chinei care a cerut doar 1.000 km² din cei 28.000 km² pe care îi cerea inițial. Într-o altă ordine de idei, China s-a instalat într-o serie de insule precum Paracel și Spratly (aparținând Vietnamului și, respectiv, Filipinelor) fără să ceară aprobarea cuiva, ci pentru simplul motiv că prezintă porturi cheie ce îi permit un control mai bun asupra Mării Chinei de Sud.^{xxv}

De o importanță aparte este *relația Chinei cu India*. Ambele țări doresc să dețină supremația în Asia de Sud-Est și într-un viitor nu tocmai îndepărtat hegemonia regională. Deși există încă diferende legate de recunoașterea graniței cu Tibetul de către India și recunoașterea regiunii Sikkim de către China, cele două țări fac compromisuri în direcția încheierii unui acord de cooperare. Deși nerecunoscut de către nici una dintre puteri, atât India, cât și China reprezintă un model pentru cealaltă. China apreciază avantajele competitive pe care le dețin industriile indiene ale tehnologiei de vârf, iar India a aplicat același model de reforme economice în anii '90 pe care îl aplicase și China cu un deceniu înainte.^{xxvi} Începutul secolului XXI a marcat adâncirea relațiilor de cooperare între cele două state. La sfârșitul anului 2004 s-au finalizat discuțiile unui acord de cooperare economică între cele două state, urmând ca în cursul anului 2005 să se finalizeze și alte discuții ce țin de partea de definire a unei strategii de securitate comună pentru continentul asiatic.^{xxvii}

În urma analizării relațiilor cu vecinii, apare o întrebare: este comportamentul Chinei unul pacifist sau doar unul oportunist, de creștere a influenței prin „instrumentele secolului XXI” – co-

operare, pacifism și preocupare pentru drepturile omului?

În sprijinul **comportamentului pacifist** se află o serie de inițiative, precum:

a) încheierea unor relații de bună vecinătate cu toate țările eurasiatice (acordul de bună vecinătate cu Rusia a fost încheiat în anul 2001);

b) implementarea unor inițiative de creștere a cooperării în zonă prin intermediul ASEAN și APEC. China a inițiat mecanismul ASEAN+3 (cele trei țări fiind China, Japonia, Coreea de Sud), prin care speră să crească cooperarea economică între cele mai puternice trei țări din zonă. Până acum, China a avut de câștigat cel puțin datorită a doi factori: găsirea unor posibilități suplimentare de plasare a produselor și întărirea credibilității pe plan internațional. De asemenea, China a inițiat în 2002 mecanismul ASEAN+1, mecanism militar, prin care China urmărește realizarea unei structuri de securitate în Asia, asemănătoare NATO. O ultimă inițiativă importantă se leagă de APEC și de dorința Chinei de a realiza cât mai curând posibil (până în 2015) o zonă de liber schimb cu țările APEC;

c) încercarea de ameliorare a problemelor economice interne, dintre care se detașează șomajul și inegalitățile economice, printr-o politică inteligentă de atragere a investitorilor și, astfel, de susținere la tendințele de „folosire a interdependențelor complexe” (concept elaborat de R. Keohane) pentru promovarea unei ordini mondiale liberale.

În sprijinul **comportamentului oportunist** se pot menționa și aici două aspecte importante. Pe o parte, problema Taiwanului este departe de a fi rezolvată. Este adevărat că între cele două țări există un „sprijin” economic (companii din

China sau din Taiwan investesc în cealaltă țară), dar demonstrațiile de forță armată ale Chinei (realizate cu prilejul alegerilor prezidențiale din anii 1996 și 2000) arată de fapt resentimentele Chinei la adresa acestui stat pe care îl consideră teritoriu chinez.^{xxviii} Pe de altă parte, China a beneficiat de pe urma hegemoniei Statelor Unite și nu pierde nici o ocazie de a le face acestora pe plac (recent China a protestat împotriva înarmării nucleare a Coreei de Nord pentru a face pe plac unicei superputeri mondiale, deși metoda pe care o aplică acum statul comunist vecin a utilizat-o și ea în anii '60).^{xxix}

După analizarea tuturor acestor factori se constată că China este mai influențată de opiniile comunității internaționale și de felul în care imaginea sa este afectată de diverse evenimente, decât este de presiunile exercitate separat de către marile puteri. China preferă, de altfel, o abordare defensivă a problemelor internaționale sau a conflictelor din zonă. China se concentrează pe rezolvarea unor probleme de ordin strategic, care presupune negocieri chiar de ani de zile, înainte să se lanseze în semnarea unor acorduri de cooperare economică, politică sau militară. Prin urmare, se poate afirma că, în primul rând, factorii externi nu au mare influență asupra intențiilor Chinei (ei reprezintă doar mijloace de atingere a unor obiective) și că, în al doilea rând, China își dezvoltă simultan puterile militară și economică nu neapărat din rațiuni pacifiste.

În concluzie, China este încă o putere emergentă care aproape și-a câștigat statutul de putere economică, dar datorită conflictelor interne (din interiorul partidului comunist și din interiorul provinciilor chineze) și a diferendelor externe parțial rezolvate mai are încă de așteptat până va deveni o putere militară.

Totuși, China își câștigă statutul de promotor al unui nou model de dezvoltare și de stat model pentru alte țări în curs de dezvoltare. Forța uriașă cu care China încearcă să își croiască un drum printre marile puteri ale lumii demonstrează, pe de o parte, că nu există modele occiden-

tale (europene și americane) tipice de dezvoltare a puterii și, pe de altă parte, că dezvoltarea cooperării economice între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare poate conduce la o ordine mondială favorabilă celor din urmă.

ANEXA 1: Date despre economia chineză

Indicator	Exprimare indicator	2000	2001	2002	2003
Produsul Intern Brut per capita (la PPP)	Yuan	3.980	4.340	4.720	5.180
Creșterea PIB (variație anuală)	procente	8,00	7,50	8,00	9,10
Datoria publică	Pondere raportată la PIB	30,40	30,60	31,10	29,60
Rata șomajului	procente	8,20	9,30	9,75	10,10
Rezervele oficiale	milioane USD	168.278	215.605	291.128	401.036
Fluxuri de ISD receptate (inflows)	milioane USD	40.715	46.878	52.743	53.505
Fluxuri de ISD generate (outflows)	milioane USD	916	6.884	2.518	1.800
Stocul intern de ISD	milioane USD	348.346	--	447.966	501.471*
Stocul extern de ISD**	milioane USD	25.804	--	35.206	37.006
Stocul total de ISD în servicii	milioane USD	--	242.334	259.689	--
Fluxurile de ISD receptate ca procent din FBC	procente	10,3	10,5	11,5	12,4
Fluxurile de ISD generate ca procent din FBC	procente	0,2	1,5	0,5	0,4

Sursa: The Economist Country Briefings
([www.economist.com/countries/China/profile.cfm?folder=](http://www.economist.com/countries/China/profile.cfm?folder=Profile%2DEconomic%20Data)

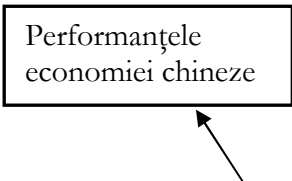
[Profile%2DEconomic%20Data](http://www.economist.com/countries/China/profile.cfm?folder=Profile%2DEconomic%20Data)) și World Investment Report 2004 on-line, UNCTAD

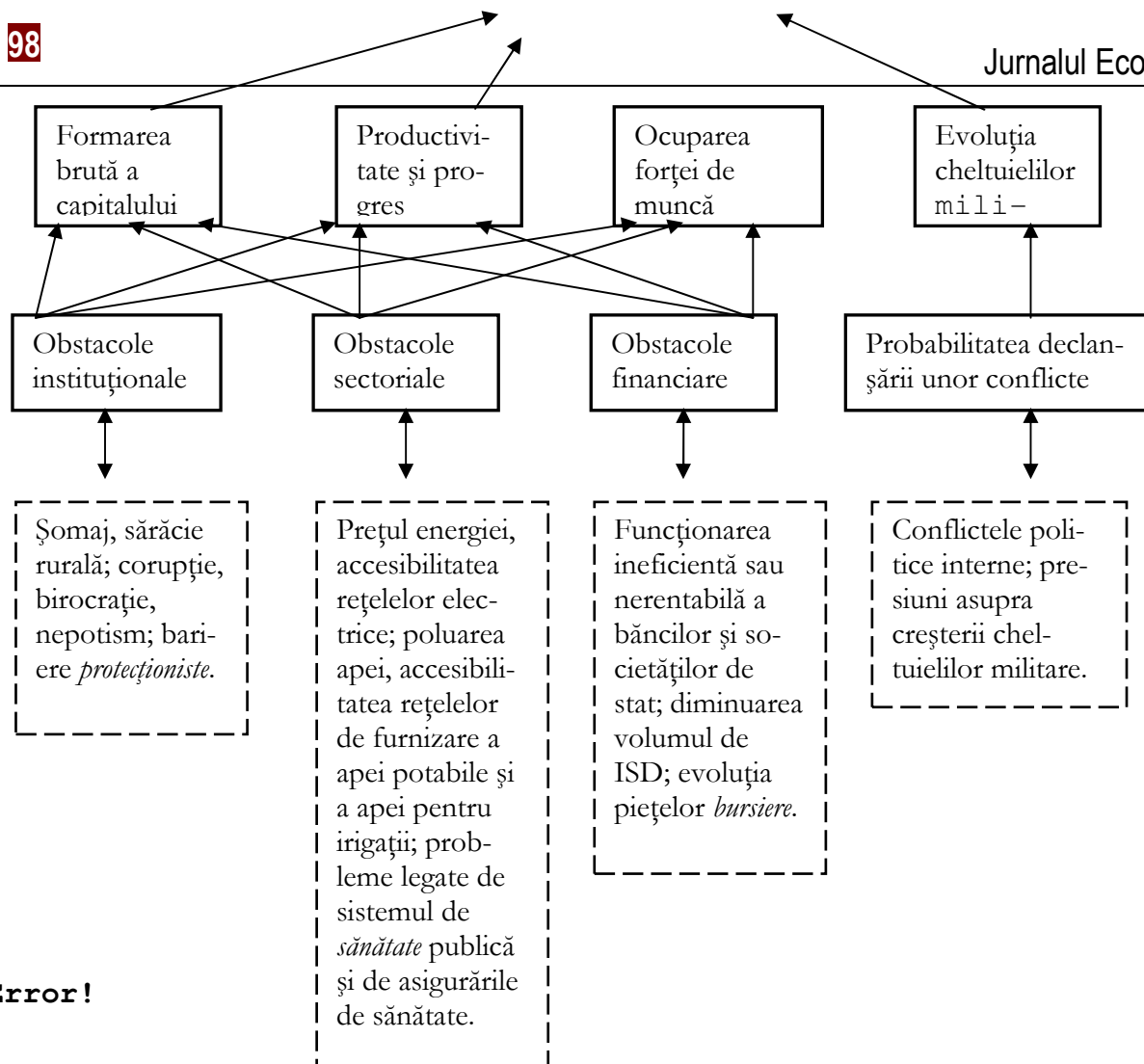
Note: * Stocul este obținut prin adăugarea fluxurilor de ISD (an de referință: 2002).

** Stocul este obținut prin adăugarea fluxurilor de ISD (an de referință: 1989).

ANEXA 2: Obstacole în calea dezvoltării economiei chineze

Performanțele
economiei chineze

Error!

Sursa: Charles Wolf Jr., K. C. Yeh, Benjamin Zycher, Nicholas Eberstadt, Sung-Ho Lee, *Fault Lines in China's Economic Terrain*, RAND Research Paper, 2003 (www.rand.org).

Note:

i. Laurent Murawiec, *L'esprit des nations, Cultures et Géopolitiques*, Editions Odele Jacob, Paris, 2002, p. 63.

ii. Idem, p. 64.

iii. Philippe Moreau Defarges, *Relations internationales, vol. 1- Questions régionales*, 4e édition, Editions du Seuil, Paris, 2000, p. 181.

iv. Laurent Murawiec, *op. cit.*, p. 90.

v. William H. Overholt, *China's Economy, Resilience and Challenge*, article, RAND, 2004.

vi. David Hale, Lyric Hughes Hale, *China Takes Off*, Foreign Affairs,

November/December 2003, Vol. 82, N° 6.

vii. Peter J. Buckley, Jeremy Clegg, Hui Tan, *Knowledge Transfer to China: Policy Lessons from Foreign Affiliates*, Transnational Corporations, April 2004, Vol. 13, N° 1.

viii. Exportul de produse electronice obținute cu tehnologie de vârf a fost stimulat și datorită concurenței cu Taiwanul. Informații privind consecințele acestei lupte, nerecunoscută de ambele părți, se regăsesc în lucrarea următoare: Michael S. Chase, Kevin L. Pollpeter, James C. Mulvenon, *Shanghaied? The Economic and Political Implications of the Flow of Information*

Technology across the Taiwan Strait, RAND Research Paper, 2004 (www.rand.org).

ix. David Hale, Lyric Hughes Hale, *op. cit.*

x. The Economist on-line, *Haier's Purpose*, 18 March 2004.

xi. Yue Jianyong, *The United States and China in the Age of Globalization*, 2003, www.ccrs.org.cn/2233.

xii. David Hale, Lyric Hughes Hale, *op. cit.*

xiii. US News, *Higher Prices? Thank China*, 12 April 2004, Vol. 136, N° 12.

xiv. *China's Marketization Trend of Foreign Trade*, www.china.org.cn/english/2003chinamarket/eng-shuzi2003/jj

xv. www.rmhb.com.cn/chpic.

xvi. www.unchina.org/cca2000/cca2003.pdf. Informații despre economia chineză în anul 2003 se mai găsesc și în articolul scris de Yu Shujun, *State of the Market*, Beijing Review, Vol. 56, N° 51, 18 December 2003.

xvii. Jae Ho Chung, *China's Reforms at Twenty-five: Challenges for the New Leadership*, article 2003, www.brookings.edu/fp/cnaps/papers/index/taxonomy.htm.

xviii. Reformele Chinei (potrivit lui Jae Ho Chung) din ultimele trei decenii pot fi împărțite în următoarele categorii: 1) *descentralizare*, prin delegarea puterii la nivele inferioare; 2) „*deplanificare*”, prin reducerea și ulterior eliminarea completă a planificării economiei de către Stat; 3) *diversificarea formelor de proprietate*; 4) *liberalizare*, care s-a realizat mai întâi nu prin măsuri economice, ci prin încercări de „reeducare” a oamenilor cu privire la necesitatea deschiderii economiei (măsuri ideologice); 5) *internaționalizare*, prin amplificarea legăturilor cu exteriorul.

xix. David Hale, Lyric Hughes Hale, *op. cit.*

xx. Câteva informații statistice despre economia Chinei sunt prezentate și în Anexa 1.

xxi. Informațiile prezentate în acest paragraf sunt prelucrate după Roger Cliff, *The Military Potential of China's Commercial Technology*, Research Paper, RAND, 2001.

xxii. Roger Cliff, *The Military Potential of China's Commercial Technology*, Research Paper, RAND, 2001 și *** (colectiv de șapte autori), *The United States and a Rising China: Strategic and Military Implications*, Research Paper, RAND, 1999.

xxiii. The Washington Post on-line, *US Files First WTO Complaint against China*, 19 March 2004.

xxiv. Philippe Moreau Defarges, *op. cit.*, p. 251; Dingli Shen, *République populaire de Chine: défense antimissile et sécurité nationale*, Politique Etrangère, N° 4/2001; www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/gjwjt;

xxv. Evan S. Medeiros, Taylor M. Fravel, *China's New Diplomacy*, Foreign Affairs, November/December 2003, Vol. 82, N° 6. Având în vedere puterile care și-au exercitat influența asupra insulei nu se poate afirma cu claritate cine a avut o mai mare influență asupra Taiwanului

xxvi. Rollie Lal, *China's Economic and Political Impact on South Asia*, RAND Research Papers, 2004 (www.rand.org).

xxvii. Vezi și articolele următoare: Wang Yijiang, *China's Still Political Waters Run Deep*, Asia Times Online, 19 February 2005 (www.atimes.com), Subhash Kapila, *China-India Strategic Dialogue: An Analysis*, January 2005, www.saag.org și Scott B. MacDonald, *The Asian Century Is Only Delayed*, Asian Times Online (www.atimes.com), 8 September 2004.

xxviii. O poziție critică la adresa sentimentelor pașnice manifestate de China, în ciuda intențiilor sale hegemonice, este prezentată de Michael D. Swaine în

Trouble in Taiwan, Foreign Affairs, March/April 2004, Vol. 83, N° 2.

xxix. O imagine completă asupra barierelor care împieteză asupra puterii Chinei este prezentată în Anexa 2.

Bibliografie:

1. Buckley J. Peter, Clegg Jeremy, Tan Hui, *Knowledge Transfer to China: Policy Lessons from Foreign Affiliates*, Transnational Corporations, April 2004, Vol. 13, N° 1.

2. Chase S. Michael, Pollpeter L. Kevin, Mulvenon C. James, *Shanghaied? The Economic and Political Implications of the Flow of Information Technology across the Taiwan Strait*, RAND Research Paper, 2004.

3. Chung Jae Ho, *China's Reforms at Twenty-five: Challenges for the New Leadership*, article, Brookings Institution, 2003.

4. Cliff Roger, *The Military Potential of China's Commercial Technology*, Research Paper, RAND, 2001.

5. Hale David, Hale Lyric Hughes, *China Takes Off*, Foreign Affairs, November/December 2003, Vol. 82, N° 6.

6. Kapila Subhash, *China-India Strategic Dialogue: An Analysis*, January 2005.

7. Lal Rollie, *China's Economic and Political Impact on South Asia*, RAND Research Papers, 2004.

8. MacDonald B. Scott, *The Asian Century Is Only Delayed*, Asian Times Online, 8 September 2004

9. Medeiros S. Evan, Fravel M. Taylor, *China's New Diplomacy*, Foreign Affairs, November/December 2003, Vol. 82, N° 6.

10. Moreau Defarges Philippe, *Relations internationales, vol. 1- Questions régionales*, 4e édition, Editions du Seuil, Paris, 2000.

11. Murawiec Laurent, *L'esprit des nations, Cultures et Géopolitiques*, Editions Odele Jacob, Paris, 2002.

12. Overholt H. William, *China's Economy, Resilience and Challenge*, article, RAND, 2004.

13. Shen Dingli, *République populaire de Chine: défense antimissile et sécurité nationale*, Politique Etrangère, N° 4/2001.

14. Shujun Yu, *State of the Market*, Beijing Review, Vol. 56, N° 51, 18 December 2003.

15. Swaine D. Michael, *Trouble in Taiwan*, Foreign Affairs, March/April 2004, Vol. 83, N° 2.

16. Wolf Charles Jr., Yeh K. C., Zycher Benjamin, Eberstadt Nicholas, Lee Sung-Ho, *Fault Lines in China's Economic Terrain*, RAND Research Paper, 2003.

17. Yijiang Wang, *China's Still Political Waters Run Deep*, Asia Times Online, 19 February 2005.

18. ***, *The United States and a Rising China: Strategic and Military Implications*, Research Paper, RAND, 1999.

19. ***, The Economist on-line, *Haier's Purpose*, 18 March 2004.

20. ***, US News, *Higher Prices? Thank China*, 12 April 2004, Vol. 136, N° 12.

21. ***, The Washington Post on-line, *US Files First WTO Complaint against China*, 19 March 2004.

22. www.china.org.cn/english/2003chinamarket/eng-shuzi2003/jj

23. www.rmhb.com.cn/chpic

24. www.fmprc.gov.cn/eng/wj/b/gjw

25. www.economist.com/countries/China/profile.cfm?folder=Profile%20Data

26. www.unctad.org